

59. Hablingbo kyrka.

Pl. 19.

Litteratur: L 1575, S 148. C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1799 (F m 57: 6), s. 115; C. Säve i *Runa* 1845, s. 92 f., i *Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1852, s. 193 f.; P. A. Säve, *Reseberättelse* 1863 (ATA), s. 213, 1864 (ATA), s. 158 f., *Gotland* 1864 (hs S 40 n i UUB), s. 42; G. Stephens, *The Runic stone at Habblingbo, Gotland* (i: *Gentleman's Magazine*, Nov. 1865), *Old Northern Runic Monuments* 2 (1867–68), s. 708 f., 3 (1884), s. 131; O. Montelius i *Sveriges historia* 1 (1875), s. 336; H. Hildebrand i *VHAAkad:s Månadsblad* 1880 (1881), s. 21 f.; H. Pipping, *Om runinskrifterna på de nyfunna Ardrestenarna* (1901), s. 34, 60; A. Bugge, *Vesterlandenes indflydelse paa nordboernes kultur* (1905), s. 323, *Vikingerne* 2 (1906), s. 166; H. Schück, *Ill. svensk litteraturhistoria* 1 (2 uppl., 1911), s. 98 f., (3 uppl., 1926), s. 163 f.; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1923 (UUB); S. Lindqvist, *Gotlands bildstenar* (i: *Rig* 1933), s. 98 f., *Gotlands Bildsteine* 1 (1941), s. 53 f., 95, 98 (m. fl. ställen, se registret), 2 (1942), s. 52 f., i *Boken om Gotland* 1 (1945), s. 123.

Äldre avbildningar: Hilfeling, teckning 1799 (F m 57: 7 tab. 31; återgiven i Liljegren, *Fullständig Bautil*: L 1575); P. A. Säve, teckning (i *Reseberättelse* 1864, s. 158, 159; återgiven av Stephens a. a. och av Schück a. a.; blyertsteckning i samlingen S 170 II, UUB); G. Gustafson foto 1910 (i S. Lindqvist, *Gotlands Bildsteine* 1, s. 54 fig. 223); O. Sörling, teckning (ib. fig. 182, 183); H. Faith-Ell foto ATA (ib. fig. 368, 369); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1923 (ATA).

Bildsten med runinskrift. Den står sedan 1920 i kyrkans tornkammare, infälld i golvet. Tidigare har den stått på kyrkogården på södra sidan om kyrkan, vinkelrätt mot kyrkväggen och på 1 m avstånd från denna (se P. A. Säves teckning av kyrkan). Då den här stod illa utsatt för takdroppet och därtill var hinderlig vid begravingar o. dyl., begärde församlingen år 1919 hos Riksantikvarien att få flytta den till annan, lämpligare plats. Med anledning därav flyttades stenen följande år till tornkammaren.

Kalksten av kornig art, som lätt faller sönder. Både bildframställning och runinskrift äro svårt skadade genom vittring. Baksidan (B) med skeppet är ännu mera skadad än framsidan (A). Höjd 1,02 m, största bredd 0,96 m, tjocklek nedtill 0,15 m, upptill 0,10 m. På båda sidor förefaller ytan, av bevarade delar att döma, att ha varit mycket jämnt huggen och slipad.

Runinskrift finns på framsidan (A) i två drakslingor, som följa stenens ytterkanter och bilda en ram kring bildframställningen; nedtill äro ändarna på båda sidor böjda in mot stenens centrum, där de sluta med drakhuvuden. Inskriften börjar i den vänstra slingans huvudända, går sedan högervridande runt stenen och slutar vid den högra slingans huvud. Upptill är inskriften helt förstörd och nedtill endast fragmentariskt bevarad.

Inskrift:

• hlkaír • auk • frusti • a - k • atli • þ ... • heftir in ... - • ipiuf ... ku - n •

5 10 15 20 25 30 35 40

»Hallgair och Fruste och Atle(?) de(?) ... efter ...»

Till läsningen: R. 1 är ganska säkert **h**. 3 **k** är icke stunget. Namnet 10–15 **frusti** är fullt säkert. 16 **a** är bevarat, liksom delvis bistaven i 18 **k**. R. 19 är snarast **a**, men ristaren har sannolikt gjort ett par felhuggningar på grund av runbandets svängning, varigenom runan har kommit att likna ett **h**. R. 20 är rätt säkert ett (dubbelsidigt) **t**. 21–22 **li** äro säkra. En bistav till 23 **þ** skymtar svagt. 24 **h** och 25 **e** äro säkra.

Det är påfallande, hur nära läsningen stämmer överens med den äldsta, av Hilfeling. Senare delen tycks vara alltför fragmentarisk för att någonsin kunna rekonstrueras.

C. G. Hilfeling har antecknat (1799): »d. 20 [juli] Ragnäktigt; begynte kl. 11 f. m. blåsa hvarigenom målnen skingrades. e. m. rägnade skoftals dock måtteligen at jag likväl mellanåt fick afrita en på kyrkogården stående gammal Runsten jämte et annat D^o fragment som låg midtför chordörren [avser en gravsten med latinsk inskrift] ... Den förra oprättstående på södra sidan af kyrkan var en kalksten, ofvantil förvittrad, att Inscriptionen aldeles var affallen; nedanföre sågos väl flere Runor, men sällan så tydeliga at någon mening kunde rätteligen inhämtas. — Andra sidan på stenen hade 6 påristade Figurer, 3^{ne} på hvardera sidan om et kors, under hvilka tycktes vara någon Inscription, men vid närmare forskande befants vara Zirater.» Och i planschdelen (till Tab. 31): »Denna til Inscriptionen nog skadade Runsten fants stående på Hablingbo kyrkogård söder om Kyrkan; afteknades å båda sidor såsom ovanlig i afseende på Figurerne däruppå. Runorna tyckes vittna, at Stenen är en af de äldsta på Gothland. Stenens höjd åfwan Jorden är öfver 2 alnar. en wanlig Gothlands Kalksten. Inscriptionen:

hikair auk frusti a ... atli þa ... - - ar - iftir : k ... ip ... akri».

L 1575 återger Hilfelings läsning av inskriften med tillägget: »Framför en rustad man till häst, med ans i handen, synes en stående person jemte en korg, i halfupphöjdt arbete. — På andra sidan i lika arbete,

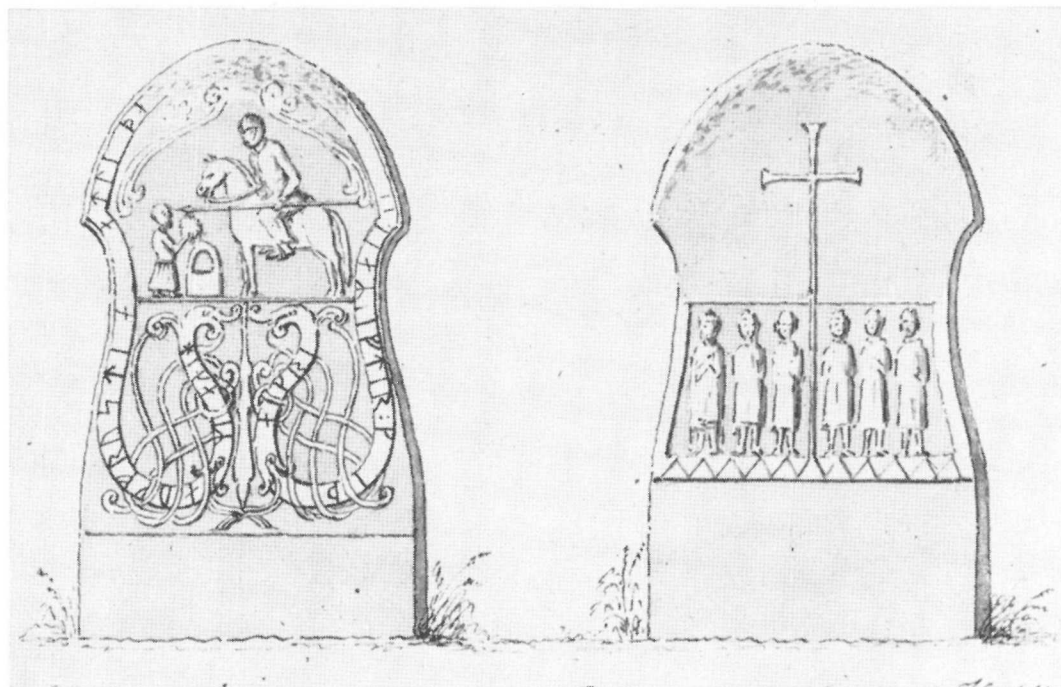

Fig. 47. G 59. Hablingbo kyrka. Efter teckning av C. G. Hilfeling.

3 personer på hvardera sidan om ett högt kors.» Det som Hilfeling (och efter honom Liljegren) har uppfattat som ett kors är i själva verket skeppets mast, säkerligen utan någon dubbelmening.

Bildstenen finns, märkligt nog, icke omnämnd bland »Stenar på Kyrkogården» i kyrkoinventariet 1830.

Carl Säve, som har granskat stenen 1844 och 1847, skriver (1845): »På Habblingbo kyrkogård på Gotland och helt nära intill kyrkans södra vägg står en runstod (således från kristna tiden), som har ett visst tycke med Tjängvide-stenen. Denna är mycket mindre, endast 1 aln 19 tum hög och knappt mer än 4 tum tjock, och huggen på bägge sidor ... På den sidan af stenen, som vettar åt vester, står inskriften på en kring kanten löpande ormslinga. Ehuru föremålen på stenen nu äro ytterst svåra att utreda, läste jag dock några flere runor af inskriften; men andra voro deremot tvifvelaktiga. Således:

• **akkarn** (el. **alkain**) • **arifrusti** (el. **arkrusti**) • **a..hili** (el. **a..hiri**) • **pa** ... (hela stenens öfre rundning är här förstörd) ... **iu** ... **ia** ... **r** • **iftir** **ina** ... **r** (el. **kna** ... **r**) • **pikn** • **riikrin** (el. **rikrin**). Läsningens svårhet ökas genom en hop små ormslingor, som öfverkorsa den stora, på hvilken runorna stå. På stenens öfre half-cirkelformiga fält återfinnes ännu ganska riktigt hästen, hvarom Liljegren skriver, samt en person som rider derpå, ehuru numera icke kan ses om han är rustad; äfvensom den personen, som står framför hästen och som med ena handen tyckes uppsträcka något emot hästen eller dess ryttare. Denna person är klädd i en vid och sid kjortel eller kåpa. Med ett ord: hela denna grupp (och flere figurer finnas ej) har en viss likhet med en motsvarande på Tjängvide-stenen; dock har härvarande häst endast fyra fötter och är stående ... Utaf de 3 personer på hvardera sidan af ett högt kors, som enligt Liljegren skola funnits på den motsatta sidan, synas numera endast några otydliga streck.» — Carl Säves slutliga läsning (i *Gutniska urkunder*, 1859): **alkair** • **ar frusti** • **a** ... **hili** • **pa** ... **u** ... **in** ... **r** • **iftir** • **[k]na** ... **r** • **pi** ... **n** • **r** ... **kri[n]**

P. A. Säve (1864): »mycket skadad af tid och väderlek emedan stenen är lös-kornig och smulig, hvadan figurerna och runskriften nu (1864) äro ganska otydliga.» P. A. Säve har läst inskriften sålunda:

• **hlkair** ... **frusti** • **a** ... **hili** • **pa** ... **r** ... **n** • **r** • **eftir** : **---** ... **ip** ... **kin** **kuin**

G. Stephens har, på grundval av P. A. Säves teckning, supplerat och tolkat inskriftens slut: **iftir** ... **fapur sin man kupan** »efter ... sin fader, en dugande man». Det är tyvärr omöjligt att verifiera läsningen, även om man icke heller kan bestrida, att den kan ha varit riktig.

Tre män ha låtit resa stenen, sannolikt tre bröder till minne av deras fader. De tre namnen göra ett ålderdomligt intryck. Intet av dem är känt från någon annan gotländsk inskrift. 1–6 **hlkair** återger snarast ett *Hallgair*. Ett motsvarande fvn. *Hallgeirr* är sparsamt belagt i isländska och norska urkunder (se Lind med Suppl.). Även ett *Al(f)gair* är tänkbart; om detta namn se U 515.

Frusti, *Frosti* är ursprungligen ett binamn: den kalle, den frostige. Om detta namn i svenska runinskrifter se Sö 219, U 259. I isländska källor förekommer *Frosti* uteslutande som namn på fingerade personer; dessutom i ett par isländska och norska ortnamn, sannolikt bildade till binamnet *frosti* (Lind).

Om *Atli* i svenska runinskrifter se U 761, i norska runinskrifter se *Norges innskrifter med de yngre runer* 1, s. 39. Under medeltiden var namnet enligt Lind tämligen vanligt i Norge. Om namnet *Atli* se A. Janzén i *Personnamn* (*Nordisk kultur* 7, 1947), s. 51 f. Till en avledning *Atlingr* (pl. *Atlingar*) höra de gotländska ortnamnen *Atlings* och *Atlingbo*.

Bildframställningen är i detalj beskriven av Sune Lindqvist. Den påminner, såsom redan Carl Säve 1845 har framhållit, om Tjängvide-stenens och kan delvis tolkas med hjälp av denna, som är vida bättre bevarad. På Tjängvide-stenen framställas två scener på samma sida av stenen, i ett övre och ett nedre fält, under det att ristaren av den mindre Habblingbo-stenen har fördelat dem på stenens båda sidor.

På framsidan ser man en ridande man, med ett framsträckt spjut i handen. Framför honom står en kvinna, som räcker honom ett dryckeshorn. Nedanför detta är ett föremål, som sannolikt föreställer en matkorg eller en brödkorg. Det tycks ha varit Stephens, som först har givit en mytisk tolkning av figurerna: »Can the symbolical carving signify the arrival of the fallen Sea-king — summoned and chosen by Woden, and mounted on his war-steed, which had been buried with him — to the Halls of Walhall, one of the Heavenly

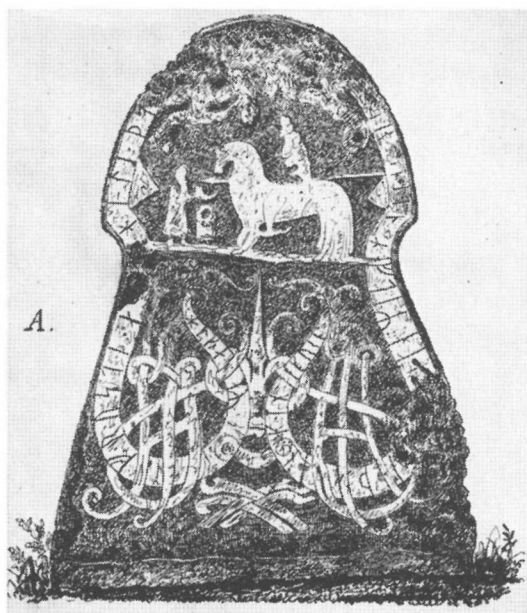

Fig. 48. G 59. Hablingbo kyrka. Sida A. Efter teckning av P. A. Säve i Reseberättelse 1864.

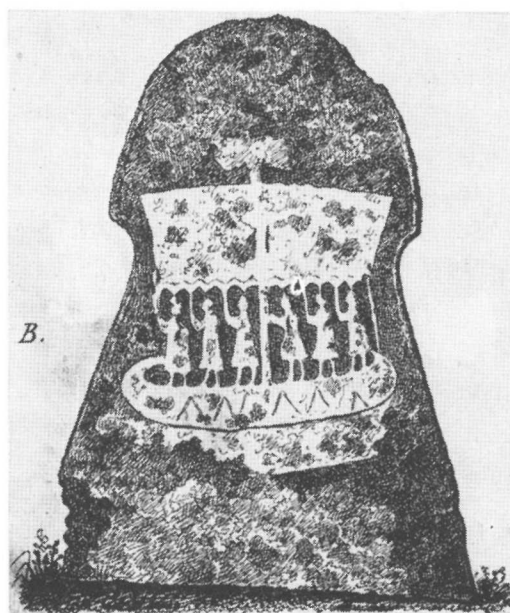

Fig. 49. G 59. Hablingbo kyrka. Sida B. Efter teckning av P. A. Säve i Reseberättelse 1864.

Nymphs (the Valkyries) welcoming him thither with a Horn of Mead?» Tolkningen har vunnit anslutning av H. Hildebrand, H. Schück och S. Lindqvist. »Vi hafva en strid och en man, som rider å en häst, hvilken å flere bildstenar genom de åtta benen visas vara Odens åttafotade Slepne, och som mötes af en qvinna med bågare i handen — den qvinnan kan icke gerna vara annat än en valkyrja. Det omtalas i eddan, att i Valhall bödo valkyrjorna mjöd och vin, och i det högstämnda Eriksmål, som skildrar k. Erik blodyxas mottagande i Valhall, heter det: enhärjarne väcktes, bänkarne täcktes med strå, ölkaren rentvättades och valkyrjorna fingo befallning att bära vin. Det säges väl ingenstädes, såvidt jag minnes, att valkyrjorna gingo ut att möta den kommande, men att så varit bruk torde vi kunna sluta dels af alla sägnerna om högafolkets gillen, under hvilka en jungfru med bågare i hand träder ut till en mensklig åskådare, som stannat utanför och undrar öfver gästabudets prakt, och bjuder honom att träda in, dels af den ännu i landsbygderna fortlefvande seden, att gäster kommande till gillen mötas utanför dörren af qvinnor, som bjuda en välkomstdryck» (H. Hildebrand). — »Vanligen anses ryttaren», säger Schück, »vara Odin, som hälsas av en valkyria, men det synes mig sannolikare, att bilden återger, huru den avlidne, till vars minne stenen rests, på den åttafotade dödshästen anländer till dödsriket och där mottages av dödsgudinnan.» Dödsgudinnan eller valkyrjan, det är alltså frågan. Kanske har föreställningen varit svävande, hos ristaren och hans samtid. Ryttaren bör rimligtvis avse den döde stormannen och krigaren, till vars heder stenen är ristad och rest. Och kvinnan till fots, som räcker fram till honom dryckeshorn och brödkorg, det är icke den kämpande valkyrjan på valplatsen, Helge Hundingsbanes Sigrun, utan Odens mö, som hälsar och mottager den döde krigaren i Valhall, på samma gång en nordisk segergudinna, såsom Lindqvist menar.

På hällens andra sida möta vi ett av de yngre bildstenarnas käraste motiv: ett bemannat skepp med stort segel. »Det erinrar väl», säger Lindqvist (1933, s. 100), »om den dödes forna sysselsättning, men har måhända också tillagts någon djupare, symbolisk mening.» Han har varit både krigare och köpman, ad utrumque paratus, så som tidens vikingar allmänt voro det, och det är därför han hyllas i text och bilder av sina söner och arvtagare.

Trots det usla skick, vari stenen har blivit bevarad, kan man med Lindqvist (1, s. 53) våga påstå, att »er ist von einem in der Ornamentik wohlverfahnenen Künstler bearbeitet worden».

Fig. 50. G 59. Hablingbo kyrka. Sida A. Efter teckning av O. Sörling.

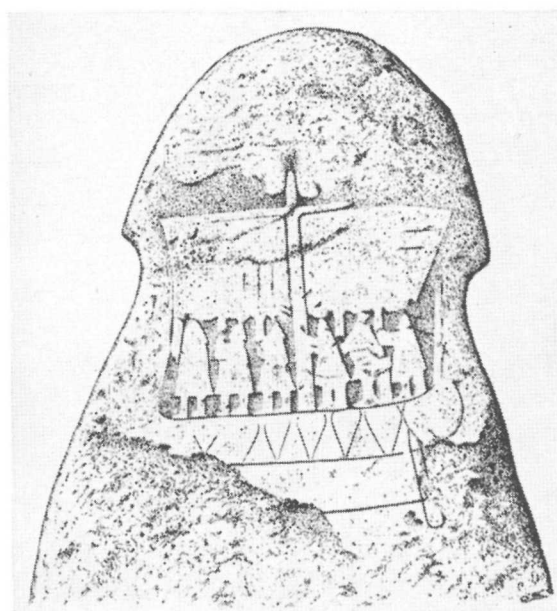

Fig. 51. G 59. Hablingbo kyrka. Sida B. Efter teckning av O. Sörling.

Stenen har såsom nämnts tidigare stått på kyrkogården, på södra sidan om kyrkan, vinkelrätt mot kyrkväggen och på endast 1 meters avstånd från denna. Professor Lindqvist utgår från att denna plats har varit ursprunglig och att sålunda stenen — trots de hedniska bildmotiven — har tillkommit i kristen tid. »Da die Steinplatte bis in unser Jahrhundert hinein auf dem Kirchhof gestanden hat, vermutlich ungestört, unter dem Tropfenfall der südlichen Dachfläche des gotischen Langhauses, hat man allen Anlass anzunehmen, dass der Stein, obwohl viel älter als die jetzige Kirche, aus christlicher Zeit stammt. Aber ihm fehlt das übliche christliche Symbol im Felde. An Stelle dessen finden wir auf der einen Seite Reiter und Walküre, auf der andern ein Schiff. Ich deute das Vorkommen dieser Bilder als ein Ergebnis der konservativen Einstellung des Bestellers. Vielleicht war er auch ein lauer Christ» (*Gotlands Bildsteine* 1, s. 53, jfr också s. 95). För min del är jag icke övertygad om att detta är riktigt. Förutom den rent hedniska bildvärlden (utan det ringaste inslag av kristna symboler och ord (»han var en ljum kristen»)) talar däremot, synes det mig, placeringen så tätt inpå kyrkans murar. Om denna plats hade varit ursprunglig, måste stenen ha varit mycket hindersam vid kyrkobygget omkring 1350 och vid tillkomsten av den äldre kyrkan ett par århundraden tidigare. Det är föga troligt, att den hade fått stå orubbad kvar till så mycket besvär. Någon flyttning bör sålunda ha skett, hur mycket kunna vi aldrig få veta. Det enda, som vi med säkerhet veta, är att stenen vid slutet av 1700-talet stod på södra sidan av kyrkan.

60. Hablingbo kyrka.

Litteratur: L 1779, S 149. J. Peringskiöld, *Monumenta Sveo-Gothorum*, Vol. 8 (F h 8 i Kungl. Biblioteket), bl. 94 och 101 v:o; G. Wallin, *Analecta Gothlandica* 1, s. 667, 715, 740; C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1799 (F m 57: 6), s. 115; J. H. Wallman, *Öländska och gothländska fornlemningar* 1 (1830), fig. 30; *Kyrkoinventarium* 1830; J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 151; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1923 (UUB).

Avbildningar: Två teckningar i Peringskiöld a. a.; teckningar i Wallin a. a. s. 715 och s. 729; Wallman, teckning (a. a. fig. 30; även i Liljegren, *Fullständig Bautil*: L 1779).